

DISCLOSURE OF TECHNICAL PROVISIONS IN THE FINANCIAL STATEMENTS OF THE PENSION INSURANCE COMPANIES

Maia Iankova Natchkova

Department “Accounting and Analysis” UNWE, Sofia, Bulgaria, maianch@mail.bg

Abstract: The disclosure of technical provisions in the financial statements of the pension insurance companies is crucial for the key users of these statements – insured persons, investors, shareholders, state and supervisory authorities, etc. The public importance and development of the special business of the pension insurance companies require its strictly individual accounting and disclosure of its specific items, such as the technical provisions, their analysis and efficient management and the special supervision they are subject to by the state social security supervision authority.

The objective of this report is to describe the accounting principles, rules and good practices used for the true and fair disclosure of accounting data for the allocated and released technical provisions in the financial statement of the pension insurance companies. The fair disclosure of these provisions will contribute to the increase of the public trust to the social securers business and to the respective pension fund that is committed to competitive position on the social securers market.

Keywords: technical provisions, the pension insurance companies, the pension funds, financial statements, insured persons

ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ТЕХНИЧЕСКИТЕ РЕЗЕРВИ ВЪВ ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ НА ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА

Мая Янкова Начкова

Катедра „Счетоводство и Анализ” УНСС, София, Р България, Maianch@Mail.Bg

Резюме: Оповестяването на техническите резерви във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества е от съществено значение за основните потребители на информацията от тези отчети – осигурени лица, инвеститори, акционери, държавни и надзорни органи и др. Обществената значимост и развитие на специфичната дейност на пенсионноосигурителните дружества налагат строго индивидуалното й счетоводно отчитане и оповестяване на специфичните й обекти, каквито са специализираните технически резерви, тяхното анализиране и ефективно управление и осъществяване на специален надзор върху тях от страна на осигурителния държавен надзорен орган.

Целта на доклада е да се разкрият счетоводните принципи, правила и добри практики, чрез които точно и вярно да се оповести счетоводната информация за заделените и освободените технически резерви във финансовите отчетите на пенсионноосигурителните дружества. Достоверното оповестяване на тези резерви ще допринесе за повишаване на доверието на обществото към осигуряването като дейност и към конкретния пенсионен фонд, който желае конкурентно утвърждаване на осигурителния пазар.

Ключови думи: технически резерви, пенсионноосигурителни дружества, пенсионни фондове, осигурени лица, финансови отчети.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Оповестяването на специализираните технически резерви във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества е от съществено значение за основните потребители на информацията от тези отчети, а именно: осигурени лица в управляваните от тях пенсионни фондове, наследници на осигурените лица, инвеститори, акционери, държавни и надзорни органи и др. Обществената значимост и развитие на специфичната дейност на пенсионноосигурителните дружества налагат строго индивидуалното й счетоводно отчитане и оповестяване на специфичните й обекти, каквито са специализираните технически резерви, тяхното анализиране и ефективно управление и осъществяване на специален надзор върху тях от страна на осигурителния държавен надзорен орган.

Целта на доклада е да се разкрият счетоводните принципи, правила и добри практики, чрез които точно и вярно да се оповести счетоводната информация за заделените и освободените специализирани технически резерви във финансовите отчетите на пенсионноосигурителните дружества. Достоверното оповестяване на

тези резерви ще допринесе за повишаване на доверието на обществото към осигуряването като дейност и към конкретния пенсионен фонд, който желае конкурентно утвърждаване на осигурителния пазар.

Предмет на изследването е оповестяването на специализираните технически резерви във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества. Обект на изследването са специфичните изисквания за оповестяване на специализираните технически резерви и на възникналите съществени рискове в дейността на пенсионноосигурителните дружества във финансовите им отчети в условията на криза в следствие на обявената пандемия от COVID 19.

Ръководствата трябва да оповестят във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества и в Приложението към тях финансова и нефинансова информация относно предприетите от тях мерки и планове за бързо разрешаване на проблемите, възникнали в пенсионноосигурителната дейност в следствие на обявената пандемия от COVID 19. Те трябва да оповестят какви специализирани технически резерви са заделени за овладяване на осигурителния и на финансовия риск в условията на световна криза. Ръководствата на пенсионноосигурителните дружества трябва да направят оценка на възникналите рискове и несигурности в следствие на обявената пандемия от COVID 19 и да оповестят в Приложението към финансовите отчети на управляваните от тях пенсионни фондове какъв е потенциалния ефект от тези рискове върху пенсионноосигурителната им дейност. Мениджърските екипи трябва да предприемат адекватни мерки за излизане от кризата с цел бърза адаптация на пенсионноосигурителната дейност на управляваните пенсионни фондове към настъпилите промени в следствие на кризата, с цел подобряване на тяхната платежоспособност и ликвидност, доходност и конкурентноспособност на осигурителния пазар.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ТЕХНИЧЕСКИ РЕЗЕРВИ НА ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА

Специализираните технически резерви представляват задължения на пенсионноосигурителните дружества към управляваните от тях пенсионни фондове, възникнали по повод на задълженията на пенсионните фондове да изплащат допълнителни пенсии на осигурените лица в тях. Тези специализирани технически резерви се оповестяват като пасиви в Отчета за финансовото състояние на пенсионноосигурителното дружество. Те, по своята икономическа същност, са "...съществуващи задължения на предприятието, които произтичат от минали събития и чието уреждане се очаква да доведе до изтичането на ресурси на предприятието, които са носители на икономическа изгода". (МСФО, 2008)

Специализираните технически резерви се заделят от пенсионноосигурителните дружества с цел покриване на вероятността от настъпване на пенсионноосигурителния риск – пенсиониране на осигурените лица в управляваните пенсионни фондове за допълнително задължително и доброволно осигуряване при навършване на определена възраст. Заделянето им води до тяхното отчитане като текущи разходи от пенсионноосигурителна дейност, които са признати за данъчни цели. Тези разходи са пряко свързани с промяната на стойността на нетните активи на управляваните пенсионни фондове. Определянето на достатъчния им размер от ръководствата на пенсионноосигурителните дружества е гаранция за възможността на управляваните от тях пенсионни фондове да изплащат допълнителни пенсии на осигурените в тях лица или на техните наследници в бъдеще. Специализираните технически резерви, отчитани като пасиви, изразяват намаление на активите на пенсионноосигурителните дружества, а от там намаление и на активите на управляваните от тях пенсионни фондове при изплащане на допълнителни пенсии на осигурените лица или на техните наследници в управляваните пенсионни фондове. За разлика от застрахователните (технически) резерви на застрахователите, които не винаги стават изискуеми поради вероятността застрахователният риск да не се сбъдне или възможността застрахователното събитие да не настъпи, специализираните технически резерви на пенсионноосигурителните дружества винаги стават изискуеми. Това е така, защото пенсионноосигурителният риск винаги настъпва, когато осигурените лица в управляваните от тях пенсионни фондове се пенсионира на определена възраст или защото наследниците на осигурените лица онаследяват събраните средства по индивидуалните им партии при техен летален изход. Освобождаването на специализираните пенсионни резерви и резерви за гарантиране на минимална доходност се отчитат от пенсионноосигурителните дружества като приходи от пенсионноосигурителна дейност и са признати за данъчни цели. Тези промени в специализираните технически резерви се отразяват като трансфери към пенсионен резерв в Отчета за печалбите и загубите и другия всеобхватен доход на пенсионноосигурителните дружества. (Начкова, М., 2018)

Пенсионноосигурителните дружества формират специализирани технически резерви, за да гарантират изпълнението на задълженията на управляваните от тях пенсионни фондове към осигурените в тях лица за изплащане на допълнителни пенсии или към техните наследници – при онаследяване на средствата от

индивидуалните партии на починалите осигурени лица. Специализираните технически резерви, които формират пенсионноосигурителните дружества са следните:

1) Пенсионен резерв – формира се от собствените средства на пенсионноосигурителните дружества и от събраните средства в управляваните от тях пенсионни фондове по индивидуалните партии на починали осигурени лица, които нямат наследници. С формирането на тези пенсионни резерви се цели покриване на задължението на пенсионния фонд да изплаща пожизнени пенсии на осигурените лица, преживели по-дълго от предварителните актюерски разчети. Размерът на пенсионния резерв се преизчислява към края на всеки отчетен период. Създава се от пенсионноосигурително дружество, което е лицензирано да управлява:

а/ Универсален пенсионен фонд - този фонд изплаща допълнителни пенсии на осигурените в него лица за допълнително задължително пенсионно осигуряване. При смърт на осигуреното лице средствата, събрани в неговата индивидуална партия се онаследяват от неговите наследници. При липса на наследници, събраните средства по индивидуалната партия на починалото осигурено лице в Универсалния пенсионен фонд се прехвърлят в пенсионния резерв, като увеличават неговия размер. Натрупаните средства по индивидуалната партия на починалото осигурено лице в Професионален пенсионен фонд се прехвърлят в приход на Държавния бюджет, защото за този пенсионен фонд пенсионноосигурителното дружество не формира пенсионен резерв. Финансовият резултат на пенсионноосигурителното дружество, лицензирано да управлява Универсален пенсионен фонд за допълнително задължително пенсионно осигуряване се намалява с пенсионния резерв, както и с дохода от неговото инвестиране.

б/ Доброволен пенсионен фонд - този фонд изплаща пожизнени пенсии от допълнително доброволно пенсионно осигуряване. Източници за формиране на пенсионния резерв на Доброволния пенсионен фонд са събраните средства по индивидуалните партии на починали осигурени лица, които нямат наследници.

2) Резерв за гарантиране на минимална доходност – този резерв се създава в конкретния пенсионен фонд и в пенсионноосигурителното дружество за гарантиране на минималната доходност на средствата, събрани по индивидуалните партии на осигурените лица. Този резерв се създава от пенсионноосигурително дружество, което е лицензирано да управлява Универсален, Професионален, Доброволен пенсионен фонд или и трите пенсионни фонда заедно. Ръководството на пенсионноосигурителното дружество е задължено от законодателя да постигне минимална доходност при управлението на активите на пенсионните фондове за допълнително задължително пенсионно осигуряване, които управляват – Универсален пенсионен фонд, Професионален пенсионен фонд или и двата пенсионни фонда заедно. Минималната доходност се определя от представител на ръководството на държавния осигурителен надзорен орган – от Заместник - председателя на Управление „Осигурителен надзор“ на Комисията за финансов надзор. Тази минимална доходност се определя към края на всяко тримесечие в процент, поотделно за Универсалния и за Професионалния пенсионен фонд на базата на постигнатата доходност от управлението на активите на всички фондове от съответния вид за предходния 24-месечен период. Минималната доходност за съответните видове пенсионни фондове представлява 60% от средната постигната доходност или с 3 процентни пункта по-малка от средната постигната доходност (според това, кое от двете числа е по-малко). При постигната доходност от Универсален или Професионален пенсионен фонд, която е с над 40 % по-висока от средната постигната доходност за съответния вид пенсионен фонд или превишава с 3 процентни пункта средната постигната доходност (според това, кое от двете числа е по-голямо), средствата от доходността над този процент се заделят за резерв за гарантиране на минимална доходност от съответния пенсионен фонд. Стойността на този специализиран технически резерв не може да надвишава 1 % от активите на съответния пенсионен фонд, за който е създаден.

При постигната доходност под гарантирания минимум на Универсалния и на Професионалния пенсионен фонд, разликата се покрива от резерва за гарантиране на минимална доходност в тези пенсионни фондове. При недостиг на средствата от резерва за гарантиране на минимална доходност в управлявания пенсионен фонд, пенсионноосигурителното дружество е задължено от законодателя да покрива недостига в резерва за гарантиране на минимална доходност със собствени средства в размер не по-малък от 1 % и не повече от 3 % от активите на съответния пенсионен фонд.

Резервът за гарантиране на минимална доходност се заделя от пенсионноосигурителните дружества към края на всеки месец като процент от нетните активи на управляваните Универсален и Професионален пенсионен фонд. Формира се от собствени средства на пенсионноосигурителните дружества. Средствата на заделения резерв се инвестират и отчитат счетоводно отделно от оборотния портфейл от финансови активи и финансови инструменти, в които са инвестирани собствените средства на пенсионноосигурителното дружество.

Пенсионноосигурително дружество, което управлява Фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми трябва да поддържа постоянно, освен специализираните технически

резерви, и собствени средства, които да служат като допълнителна гаранция за изпълнение на поетите задължения към осигурените лица в управлявания пенсионен фонд. Размерът на собствените средства се определя от законодателя на основата на видовете осигурителни рискове и притежаваните активи за съответните професионални схеми.

Специализираните технически резерви се оповестяват в Отчета за промените в собствения капитал на пенсионноосигурителното дружество, съставен съгласно изискванията на МСС 1 Представяне на финансови отчети. В този отчет, освен капиталовите инструменти, които са елементи на собствения капитал, се оповестяват и специализираните технически резерви, които пенсионноосигурителните дружества, управляващи пенсионни фондове за допълнително задължително пенсионно осигуряване са задължени да формират съгласно разпоредбите на Кодекса за социално осигуряване (2022).

Стойността на образуваните специализираните технически резерви за целите на специфичните финансови отчети, изготвяни за нуждите на държавния осигурителен надзор отговаря на настоящата стойност, която пенсионноосигурителните дружества биха заплатили, ако прехвърлят незабавно своите задължения на друг осигурител – пенсионен фонд.

Пенсионноосигурителните дружества образуват специализирани технически резерви като спазват задължително следните основни принципи:

- допуска се създаването на специализирани технически резерви, предназначени за покриване на разходи, чийто характер е ясно определен и които към датата на Отчета за финансовото състояние на пенсионноосигурителното дружество има вероятност да възникнат;
- специализираните технически резерви представляват най-добрата прогнозна оценка за разходите на пенсионноосигурителните дружества, които има вероятност да възникнат, или при възникнало задължение за изплащане на допълнителни пенсии в управляваните пенсионни фондове - необходимата сума за покриването на това задължение към датата на Отчета за финансовото състояние на пенсионноосигурителното дружество;
- специализираните технически резерви не могат да се използват за коригиране на стойността на активите на пенсионноосигурителното дружество;
- всички елементи на специализираните технически резерви са оповестени в Отчета за финансовото състояние на пенсионноосигурителното дружество.

3. СПЕЦИФИЧНИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ОПОВЕСТЯВАНЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ТЕХНИЧЕСКИ РЕЗЕРВИ ВЪВ ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ НА ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА

Пенсионноосигурителните дружества са задължени да представят ежегодно в Управление „Осигурителен надзор“ на Комисията за финансов надзор до 31 януари на следващата година своите финансови отчети, предназначени за нуждите на надзора. Основа за съставянето и представянето на техните финансови отчети е Концептуалната рамка за финансово отчитане, изготвена от Съвета по Международни счетоводни стандарти. Тя не представлява МСС/МСФО, но съдържа важни принципи, правила и концепции за съставянето им. Годишните финансови отчет на пенсионноосигурителните дружества се изготвя съгласно разпоредбите на Закона за счетоводството, Кодекса за социално осигуряване, Международните стандарти за финансово отчитане (Международните счетоводни стандарти) и Наредбите на Управление „Осигурителен надзор“ на Комисията за финансов надзор, които определят специфичните правила, принципи и методология за изготвяне т.нар. надзорни финансови отчети. При изготвянето на финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества важно място заемат и МСС 19 Доходи на наети лица и МСС 26 Счетоводство и отчитане на планове за пенсионни доходи. В Отчета за собствения капитал на пенсионноосигурителните дружества, съставен за нуждите на осигурителния надзор се оповестява информация и за измененията в специализираните им технически резерви. (Наредба № 12 на КФН, 2021). Допълнителни оповестявания за тях се посочват и в Приложението към финансовия отчет на пенсионноосигурителното дружество относно:

- Инвестициите на пенсионния резерв;
- Стойността на инвестициите на пенсионния резерв в дългови финансови инструменти;
- Стойността на инвестициите на пенсионния резерв в дялови финансови инструменти;
- Стойността на инвестициите на пенсионния резерв във влогове в банки;
- Стойността на инвестициите на пенсионния резерв в инвестиционни имоти.

При оповестяването на специализираните технически резерви във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества е необходимо да се открои следната важна информация за тях:

- 1) Използваните методи за изчисление на специализираните технически резерви – те са определени от държавния осигурителен надзорен орган (Наредба № 12 на КФН, 2021), (Наредба 63 на КФН, 2018). Пенсионноосигурителните дружества прилагат последователно през отчетните периоди възприетите методи за изчисление на специализираните технически резерви, като всяка промяна на методите се обосновава в годишните им актоерски доклади, представяни на осигурителния надзорен орган;
- 2) Обосновка за избора на използваните методи за изчисление на специализираните технически резерви резерви. При липса на обосновка или при недостатъчно аргументирана обосновка на възприетите методи в годишните актоерски доклади на пенсионноосигурителните дружества, държавният осигурителен надзорен орган може да преизчисли размера на съответните специализирани технически резерви;
- 3) Статистическа информация, въз основа на която са направени изчисленията на специализираните технически резерви на пенсионноосигурителните дружества;
- 4) Обосновка на направените експертни допускания, преценки и валидиране, залегнали в използваните методи, включително относно процента на инфлация, модела на бъдещо развитие на изплащане на допълнителните пенсии от управляваните пенсионни фондове, предвиденият риск от отклонение от тези допускания, планираните мерки за покриване на сбъдналия се пенсионноосигурителен риск;
- 5) Прилагане на експертна преценка за изчисление на специализираните технически резерви при наличие на съществени ограничения за данните, които не могат да бъдат коригирани. Разликите между изчислените специализирани технически резерви по МСФО, съгласно изискванията на държавния осигурителен надзорен орган и най-добрата им прогнозна оценка, заложена във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества произтичат от различните подходи и методи на тяхното изчисляване, изменението на лихвения процент и промяната на използваните при изчислението им инструменти;
- 6) Сегментиране и точна оценка на специализираните технически резерви на пенсионноосигурителните дружества;
- 7) Оценка на пропорционалността на използваните методологии за изчисляване на специализираните технически резерви на пенсионноосигурителните дружества, които са обект на постоянно развитие;
- 8) Приложените процедури и подходи при признаването, оценяването, отчитането и представянето на специализираните технически резерви във финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества. Те се оповестяват подробно в съдържанието на счетоводната политика и в поясненията към финансовите отчети на пенсионноосигурителните дружества;
- 9) Анализ и оценка на факторите, влияещи върху размера на заделените и освободените специализирани технически резерви на пенсионноосигурителните дружества и върху пенсионноосигурителната им дейност и резултатите от нея, заедно с присъщите ѝ рискове;
- 10) Адекватна оценка на поетите задължения от управляваните от пенсионноосигурителните дружества пенсионни фондове към осигурените в тях лица. „Отнесена към ... осигурителните договори, оценката по справедлива стойност предполага, че те следва да бъдат оценявани чрез определяне на нетната настояща стойност на бъдещите парични потоци, чрез прилагане на тест за адекватност на задълженията” (Маврудиев, Хр., 2018)
- 11) Оптимизация на инвестиционния и на оборотния портфейл от ценни книжа на пенсионноосигурителните дружества и на управляваните от тях пенсионни фондове. Това означава едновременно включване в тези портфейли на ценни книжа с покрит висок и нисък финансов риск, което води до оптимизиране на заделените специализирани технически резерви на пенсионноосигурителните дружества;
- 12) Прилагане на програма за хеджиране с цел намаляване на рисковете при оценката на специализираните технически резерви на пенсионноосигурителните дружества;
- 13) Оценка на влиянието на прилаганите за първи път нови Международни стандарти за финансово отчитане, които са задължителни за прилагане от началото на отчетния период, но нямат съществен ефект от прилагането им върху финансовия резултат и финансовото състояние на пенсионноосигурителните дружества;
- 14) Оценка на възможното влияние на очакваните нови Международни стандарти за финансово отчитане, изменения и разяснения, които не са влезли в сила и не се прилагат по-рано от датата на одобрение на финансовия отчет.
- 15) Преценка на способността на пенсионноосигурителното дружество да продължи своята дейност като действащо предприятие; преценка на снабдеността с достатъчни по вид и стойност финансови ресурси и заделени достатъчни по размер специализирани технически резерви, за да може то да продължи пенсионноосигурителната си дейност в близко бъдеще и да продължава да прилага счетоводния принцип „Действащо предприятие” при съставяне на финансовите си отчети и др.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Специфичната дейност на пенсионноосигурителните дружества по управление на фондове за допълнително задължително и доброволно пенсионно осигуряване е съпътствана от проявление във висока степен на пенсионноосигурителния и на финансовия риск. Държавният надзор върху пенсионноосигурителната дейност, осъществявана в силно рискова среда позволява вярното и точно определяне на размера и адекватното оповестяване на заделените и освободените от пенсионноосигурителните дружества специализирани технически резерви. По този начин държавният осигурителен надзорен орган гарантира на обществото, че конкретният пенсионен фонд за допълнително задължително или доброволно пенсионно осигуряване ще изпълни поетите задължения към осигурените лица за изплащане на допълнителните им пенсии или към техните наследници - при онаследяване на средствата от индивидуалните партии на починалите осигурени лица.

ЛИТЕРАТУРА

- Кодекс за социално осигуряване, (2022), Обн. ДВ, бр. 110/17.12.1999 г., в сила от 01.01.2000 г., посл. изм. ДВ, бр. 18/04.03.2022 г.;
- Миланова-Цончева, Е., Начкова, М., & Маврудиев, Х. (2018). „Счетоводство на застрахователите и осигурителите“, ИК – УНСС, С., 2018, ISBN: 978-619-232-116-1;
- Миланова, Е., Петрова, Д., Начкова, М., Иванова, Р., & Тодоров, Л. (2018). ИК-УНСС стр. 180-250, ISBN 978-619-232-073-7
- Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО). (2022). Регламент (ЕО) № 1126/2008 на Европейската комисия от 3 ноември 2008 година за приемане на някои международни счетоводни стандарти в съответствие с Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета с последно изменение
- Наредба № 12 от 10.12.(2003). на КФН (2021) за начина и реда за определяне на минималната доходност при управление на активите на фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване, за покриване на разликата до минималната доходност и за формиране и използване на резервите за гарантиране на минималната доходност, изм. и доп. ДВ бр. 52/ 22.06.(2021). чл. 7, ал. 1.;
- Наредба 63 от 08.11.(2018). на КФН (2018) за изискванията към съдържанието, периодичността на изготвяне и сроковете за представяне на отчетите за надзорни цели на пенсионноосигурителните дружества и управляваните от тях фондове;
- Начкова, М. (2018). „Анализ на финансовите отчети и оценка на риска на пенсионни фондове, пенсионноосигурителни дружества, застрахователни и здравноосигурителни дружества и договорни фондове“, глава втора от колективна монография „Финансово-счетоводен мениджмънт“,
- Начкова, М., (2019). „Специфични обекти на счетоводството и финансовия одит в пенсионните фондове“, International journal „KNOWLEDGE“, Vol.31.1, 2019, p.41-47, ISSN 2545-4439, ISSN 1857-923X;
- Начкова, М. (2021) „Финансови измами и престъпления, свързани с финансовите отчети на пенсионните фондове“, International journal „KNOWLEDGE“, Vol.45.1, 04/2021, p. 259-264, ISSN 2545-4439, ISSN 1857-923X;
- Начкова, М. (2021). „Основни насоки на анализа на капиталовата адекватност на пенсионноосигурителните дружества“, International journal „KNOWLEDGE“, Vol.49.1, p. 223–229, ISSN 2545-4439, ISSN 1857-923X.
- Natchkova, M. (2020). „Basic guidelines for improving the accounting of pension funds in today’s market conditions“, Vanguard scientific instruments in management, 16/2020, с.1-12, ISSN 1314-0582, <http://vsim-journal.info>;